

Annales

Instituti

Archaeologici

X - 2014

Godišnjak

*Instituta za
arheologiju*

Nakladnik/Publisher

INSTITUT ZA ARHEOLOGIJU
INSTITUTE OF ARCHAEOLOGY

Adresa uredništva/Editor's office adress

Institut za arheologiju/Institute of Archaeology
HR-10000 Zagreb, Ulica Ljudevita Gaja 32
Telefon/phone 385 (0) 1 6150250
fax 385 (0) 1 6055806
e-mail: iarh@iarh.hr
<http://www.iarh.hr>

Glavni i odgovorni urednik/Editor in chief

Marko Dizdar

Izvršne urednice/Desk editors

Kristina Jelinčić Vučković
Kristina Turkalj

Tehničke urednice/Technical editors

Kristina Jelinčić Vučković
Kristina Turkalj

Uredništvo/Editorial board

Katarina Botić, Hrvoje Kalafatić, Siniša Krznar, Ivana Ožanić Roguljić, Ana Konestra, Andreja Kudelić, Asja Tonc,
Marina Ugarković

Izdavački savjet/Editorial committee

Vlasta Begović, Marko Dizdar, Dunja Glogović, Snježana Karavanić, Goranka Lipovac Vrkljan, Branka Migotti, Kornelija Michreiter, Ante Rendić Miočević, Tajana Sekelj Ivančan, Tihomila Težak Gregl, Željko Tomičić, Ante Uglešić

Prijevod na engleski/English translation

Sanjin Mihelić

Lektura/Language editor

Ivana Majer (hrvatski jezik/Croatian)
Sanjin Mihelić (engleski jezik/English)

Dizajn/Design

REBER DESIGN

Korektura/Proofreaders

Kristina Jelinčić Vučković
Kristina Turkalj
Ivana Ožanić Roguljić
Katarina Botić

Računalni slog/Layout

Hrvoje Jambrek

©Institut of archaeology, Zagreb 2014.

SADRŽAJ

Arheološka istraživanja

- 9 Daria Ložnjak Dizdar
Mirela Hutinec**
Sotin – rezultati istraživanja 2013. godine
- 14 Tomislav Hršak
Tino Leleković
Marko Dizdar**
Rezultati istraživanja nalazišta Batina – Sredno 2013. godine
- 21 Daria Ložnjak Dizdar
Marko Dizdar**
Terenski pregled i arheološki nadzor na rekonstrukciji državne ceste D212, Kneževi Vinogradi – Zmajevac
- 25 Marko Dizdar**
Terenski pregled i nadzor na izgradnji dionice državne ceste D-2 – južna obilaznica Osijeka
- 29 Ivana Ožanić Roguljić**
Probno arheološko istraživanje lokaliteta Beli Manastir – Popova zemlja (AN 2)
- 34 Tatjana Tkalčec**
Probna arheološka istraživanja lokaliteta AN3 Beli Manastir – Sudaraž, sjever na trasi autoceste A5 Beli Manastir – Osijek – Svilaj 2013. godine
- 42 Hrvoje Kalafatić**
Probna arheološka istraživanja lokaliteta AN 4 Novi Bolman – Grablje kod Jagodnjaka u Baranji
- 45 Marija Buzov**
Probna istraživanja na trasi buduće autoceste A5 Beli Manastir – Osijek – Svilaj, dionica Beli Manastir – Osijek, arheološko nalazište AN 8 Beli Manastir – Atar, Napuštene njive
- 50 Siniša Krznar**
Probno arheološko istraživanje lokaliteta Novi Čeminac – Remanec poljana – Krčevine, na trasi spojne ceste istočno od čvora Čeminac – južni krak (AN 9)
- 55 Tajana Sekelj Ivančan**
Probni rovovi na arheološkom nalazištu Jagodnjak – Ciglana i Čemin – Ciganska pošta
- 63 Zorko Marković
Katarina Botić**
Podgorač, Ražište – rezultati arheoloških istraživanja 2013. godine
- 69 Kornelija Minichreiter**
Slavonski Brod, Galovo, arheološka istraživanja 2013.

CONTENTS

Archaeological Excavations

- 9 Daria Ložnjak Dizdar
Mirela Hutinec**
Sotin – the results of research in 2013
- 14 Tomislav Hršak
Tino Leleković
Marko Dizdar**
The results of the investigations at Batina-Sredno in 2013
- 21 Daria Ložnjak Dizdar
Marko Dizdar**
Field survey and archaeological supervision of the reconstruction of State Road D212, Kneževi Vinogradi – Zmajevac
- 25 Marko Dizdar**
Field survey and supervision of the construction of a section of D-2 State Road – the southern bypass of Osijek
- 29 Ivana Ožanić Roguljić**
Trial archaeological excavations at the Beli Manastir – Popova zemlja site (AS 2)
- 34 Tatjana Tkalčec**
Trial archaeological investigations at AS3 Beli Manastir-Sudaraž, north, on the route of the A5 Beli Manastir – Osijek – Svilaj motorway in 2013
- 42 Hrvoje Kalafatić**
Trial archaeological investigations at the AS4 Novi Bolman-grablje site near Jagodnjak in Baranja
- 45 Marija Buzov**
Trial investigations on the route of the future motorway A5 Beli Manastir – Osijek – Svilaj, the Beli Manastir – Osijek section, the archaeological site AS 8 Beli Manastir – Atar, Napuštene njive
- 50 Siniša Krznar**
Trial archaeological investigation at Novi Čeminac-Remanec poljana-Krčevine, on the route of a connecting road east of south extension Čeminac (AS 9)
- 55 Tajana Sekelj Ivančan**
Trial trenches at the archaeological sites Jagodnjak – Ciglana and Čemin – Ciganska pošta
- 63 Zorko Marković
Katarina Botić**
Podgorač, Ražište – results of the archaeological excavations in 2013
- Kornelija Minichreiter**
Slavonski Brod, Galovo, Archaeological Research in 2013

- 73 Tatjana Tkalčec**
Posljednja sezona sustavnih zaštitnih arheoloških istraživanja nalazišta Crkvari – crkva sv. Lovre 2013. godine
The last season of systematic rescue archaeological investigations at Crkvari – St. Lawrence church in 2013
- 82 Marko Dizdar**
Rezultati istraživanja groblja latenske kulture Zvonimirovo – Veliko polje u 2013. godini
The results of the 2013 excavation at the La Tène culture cemetery in Zvonimirovo – Veliko polje
- 85 Tatjana Tkalčec
Iva Kostešić**
Izrada digitalnog modela reljefa arheološkog nalazišta na primjeru Gradine kod Špišić Bukovice
The creation of a digital relief model of an archaeological site on the example of Gradina near Špišić Bukovica
- 95 Daria Ložnjak Dizdar
Marija Mihaljević
Marko Dizdar**
Dolina Glavičice – rezultati istraživanja 2013. godine
Dolina Glavičice – the results of the 2013 investigations
- 99 Tajana Sekelj Ivančan**
Četvrta sezona arheoloških istraživanja nalazišta Virje – Volarski breg/Sušine
The fourth season of archaeological investigations at Virje – Volarski breg/Sušine
- 104 Siniša Krznar**
Arheološko istraživanje nalazišta Torčec – Cirkvišće 2013. godine
Archaeological investigation at Torčec-Cirkvišće in 2013
- 110 Snježana Karavanić
Andreja Kudelić**
Arheološka i geofizička istraživanja na lokalitetu Kalnik – Igrišće 2013. godine
Archaeological and geophysical investigations at the Kalnik-Igrišće site in 2013
- 116 Tatjana Tkalčec**
Zaštitna arheološka istraživanja nalazišta Krapina – Vukšićev breg u 2013. godini
Rescue archaeological investigations at Krapina – Vukšićev breg in 2013
- 128 Marina Ugarković
Ivančica Schrunk
Vlasta Begović
Marinko Petrić
Tina Neuhauser**
Hvar, otok Sveti Klement, uvala Soline, arheološka istraživanja 2013.
Hvar, St. Clement island, Soline Bay, archaeological investigations in 2013
- 134 Tatjana Tkalčec**
Nastavak konzervatorskih radova na burgu Vrbovcu u Klenovcu Humskom u 2013. godini
The continuation of conservation work at Vrbovec castle in Klenovec Humski in 2013
- 140 Asja Tonc
Ivan Radman-Livaja**
Rezultati probnih iskopavanja na gradini Svete Trojice 2013. godine
The results of trial excavations at the Holy Trinity (sv. Trojica) hillfort in 2013
- 144 Goranka Lipovac Vrklijan
Bartul Šiljeg
Ivana Ožanić Roguljić
Ana Konestra**
Sustavna istraživanja lokaliteta Crikvenica – Ad turre: terenski rad i obrada nalaza u 2013. godini
Systematic investigations at Crikvenica – Ad turre: fieldwork and find processing in 2013

148 **Bartul Šiljeg**
Vladimir Kovačić
Nera Šegvić
Iva Kostešić

Arheološko-konzervatorska istraživanja lokaliteta Stancija Blek (Tar) u 2013. godini

148 **Bartul Šiljeg**
Vladimir Kovačić
Nera Šegvić
Iva Kostešić

Archaeological investigations and conservation work at the Stancija Blek site near Tar in 2013

154 **Katarina Botić**

Prikupljanje uzoraka drveta – peta sezona 2013. godine

154 **Katarina Botić**

Wood sampling – fifth season 2013

Terenski pregledi

159 **Daria Ložnjak Dizdar**
Mirela Hutinec
Marko Dizdar

Terenski pregled područja između Sotina i Opatovca

159 **Daria Ložnjak Dizdar**
Mirela Hutinec
Marko Dizdar

Field survey in the area between Sotin and Opatovac

164 **Zorko Marković**
Jasna Jurković
Danimirka Podunavac

Rezultati rekognosciranja arheoloških terena katastarske općine Donja Motičina 2012. godine

164 **Zorko Marković**
Jasna Jurković
Danimirka Podunavac

Results of the archaeological field survey of sites in Cadastral Municipality Donja Motičina in 2012

169 **Marko Dizdar**

Terenski pregled dionice državne ceste D-2 – sjeverna obilaznica Virovitice

169 **Marko Dizdar**

Field survey of a section of D-2 state road – the northern bypass of Virovitica

174 **Hrvoje Kalafatić**

Arheološki terenski pregled područja izgradnje pruge Križevci – Koprivnica – Botovo

174 **Hrvoje Kalafatić**

Archaeological field survey on the route of construction of the Križevci-Koprivnica-Botovo railway

182 **Daria Ložnjak Dizdar**
Tatjana Tkalčec

Terenski pregled predjela lijeve obale srednjeg toka rijeke Glogovnice (Tučenik, Buzadovec, Poljana Križevačka, Cubinec)

182 **Daria Ložnjak Dizdar**
Tatjana Tkalčec

Field survey of the left bank of the middle course of the Glogovnica river (Tučenik, Buzadovec, Poljana Križevačka, Cubinec)

192 **Hrvoje Kalafatić**
Bartul Šiljeg

Arheološki terenski pregled područja izgradnje Nove luke Sisak

192 **Hrvoje Kalafatić**
Bartul Šiljeg

Archaeological field survey in the area of construction of the New Port in Sisak

197 **Marko Dizdar**
Asja Tonc

Terenski pregled na području novoga trajektnog pristaništa Stinica

197 **Marko Dizdar**
Asja Tonc

Field survey in the area of the new ferry port at Stinica

202 **Goranka Lipovac Vrkljan**
Bartul Šiljeg
Ivana Ožanić Roguljić
Ana Konestra
Iva Kostešić
Nera Šegvić

Projekt Arheološka topografija otoka Raba: rezultati terenskog pregleda poluotoka Lopara u 2013. godini

202 **Goranka Lipovac Vrkljan**
Bartul Šiljeg
Ivana Ožanić Roguljić
Ana Konestra
Iva Kostešić
Nera Šegvić

The “Archaeological Topography of the Island of Rab” Project: the results of the 2013 field survey of the Lopar Peninsula

Eksperimentalna arheologija

209 Andreja Kudelić

Testiranje horizontalne keramičarske peći i pečenje posuda u redukcijskoj atmosferi

209 Andreja Kudelić

The testing of a horizontal pottery kiln and firing pots in a reductive atmosphere

Ostala znanstvena djelatnost Instituta za arheologiju

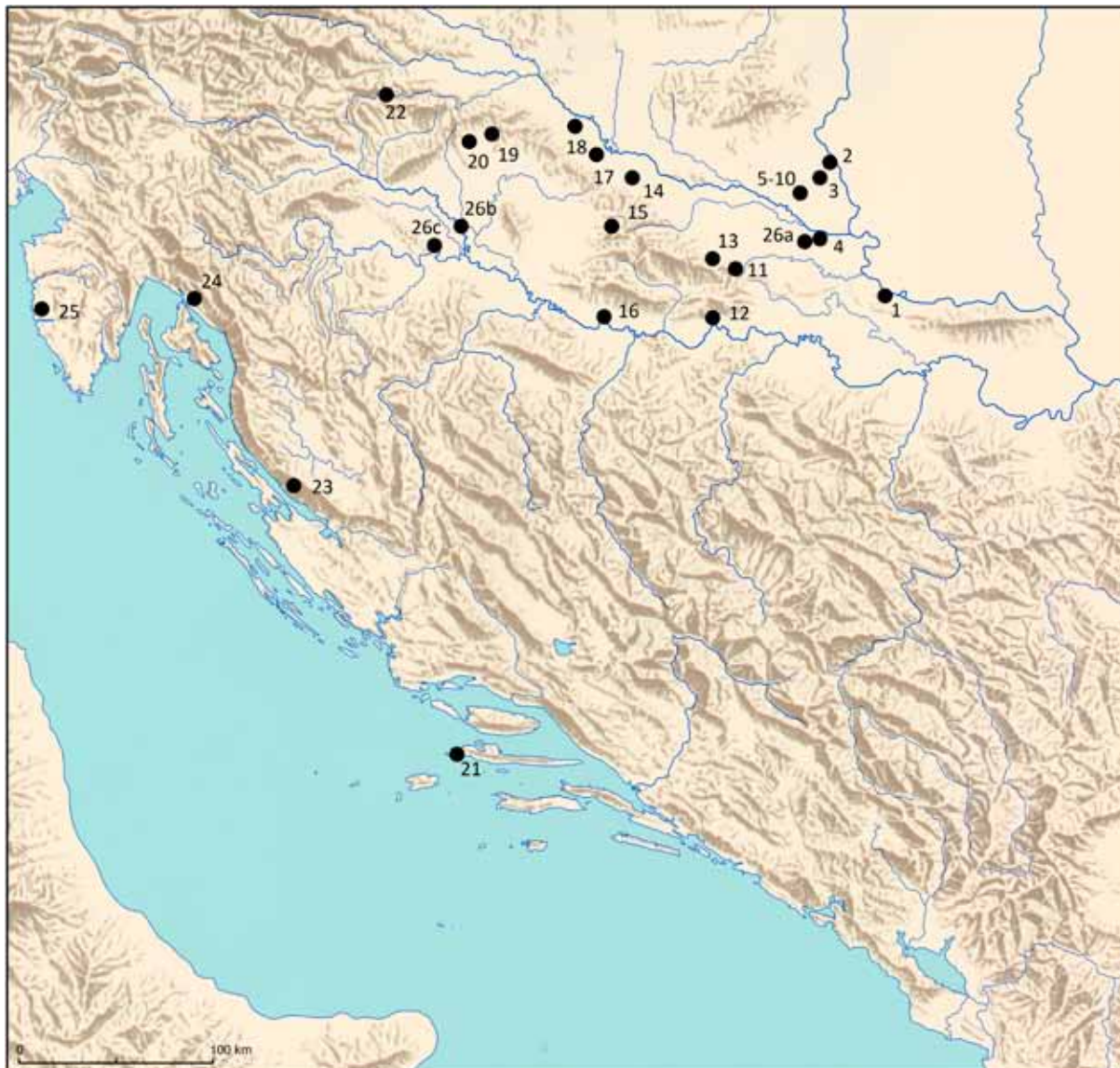
217-228

Additional scientific activity of the Institute

217-228

Arheološka istraživanja

Archaeological Excavations

1. Sotin	14. Zvonimirovo-Veliko polje
2. Batina Sredno	15. Gradina kod Špišić Bukovice
3. Kneževi vinogradi-Zmajevac	16. Dolina Glavičice
4. D2 južna obilaznica Osijek	17. Virje-volarski berg/Sušine
5. AN2 Beli Manastir, Popova zemlja	18. Torčec-Cirkvišće
6. AN3 Beli Manastir-Sudaraž	19. Kalnik Igrišće
7. AN4 Novi Bolman-Grablje kod Jagodnjaka	20. Krapina-Vukšićev breg
8. AN8 Beli Manastir, Atar, Napuštene njive	21. Sv. Klement-Soline
9. AN9 Beli Manastir Novi Čeminac-Remanec poljana-Krčevine	22. Klenovec Humski-Plemički grad Vrbovec
10. AN10 Beli Manastir Jagodnjak, Ciglana i Čemin, Ciganska pošta	23. Gradina Sv. Trojica
11. Podgorač, Ražište	24. Crikvenica-Igralište
12. Slavonski Brod, Galovo	25. Stancija Blek kod Tara
13. Crkvari	26.a, b, c, Osijek, Zagreb, Karlovac: koncentracija nalaza trupaca-detaljnije na karti strana 154

Arheološko istraživanje nalazišta Torčec – Cirkvišće 2013. godine

Archaeological investigation at Torčec – Cirkvišće in 2013

Siniša Krznar

Primljeno/Received: 11.03.2014.
Prihvaćeno/Accepted: 11.03.2014.

Krajem listopada i u prvim danima studenoga 2013. godine provedena je nova sezona istraživanja lokaliteta Torčec – Cirkvišće. Unutar sonde od 50 m² pronađeni su skromni ostaci građevine koji nam, povezani s onima iz prijašnjih faza istraživanja, ipak daju sliku o veličini objekta. Istraženo je i 78 grobova. Većina grobova pripada župnom groblju kasnoga srednjeg i ranoga novog vijeka.

Ključne riječi: Podravina, Torčec, srednji vijek, novi vijek, crkva, groblje
Key words: Podravina, Torčec, Middle Ages, Modern period, church, cemetery

Sl. 1 Početak istraživanja – otvaranje sonde u □ H, I i K9 (snimila: K. Turkalj)

Fig. 1 The beginning of the research – the start of excavation in the probe in □ H, I and K9 (photo: K. Turkalj)

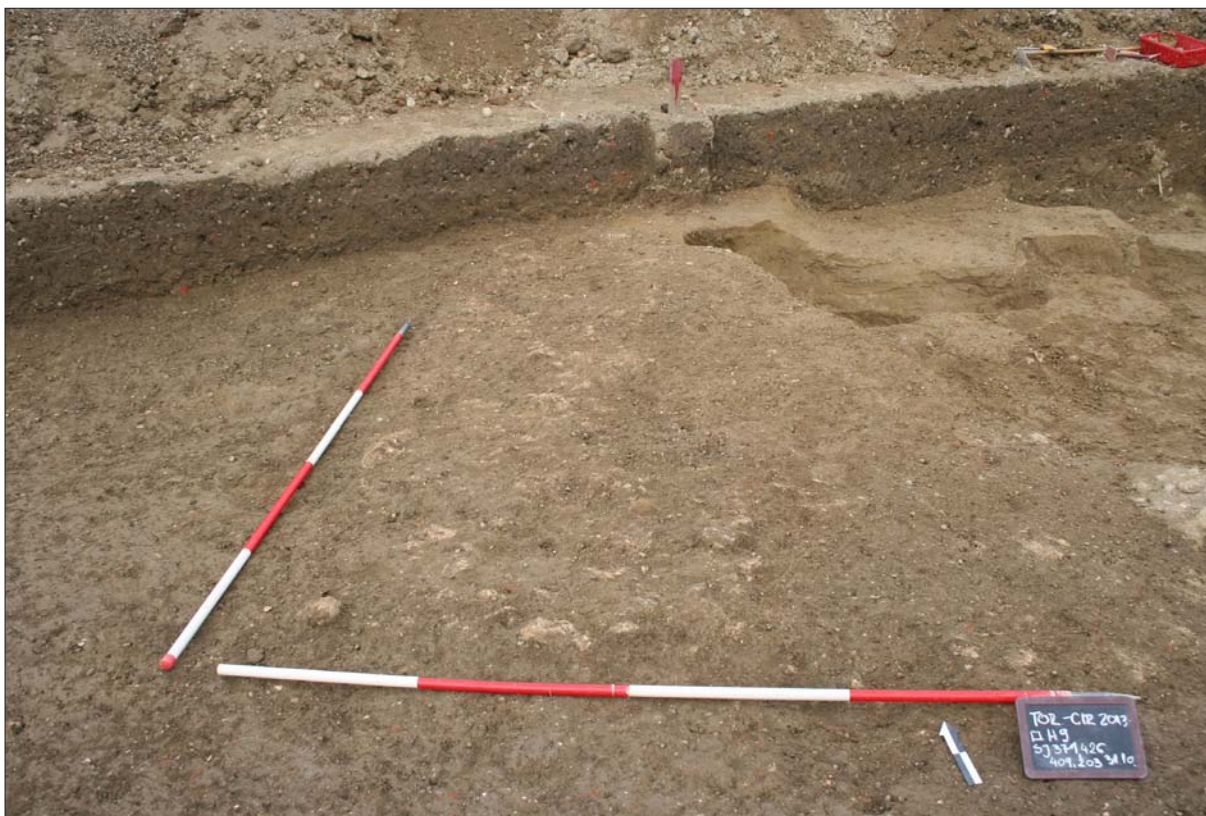
Uvod

U razdoblju od 28. listopada do 11. studenoga 2013. godine Institut za arheologiju iz Zagreba proveo je novu sezonu arheoloških istraživanja na lokalitetu Torčec – Cirkvišće.¹ Vodi-

telj istraživanja bio je dr. sc. Siniša Krznar, a u istraživanjima su uz voditelja sudjelovali: Kristina Turkalj (zamjenica voditelja), te Ivan Valent, Josip Jagić i Miroslav Vuković – absolventi arheologije na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Pomoćnu stručnu

1 Istraživanja su obavljena u okviru znanstvenog projekta pod nazivom *Srednjovjekovno naseljavanje sjeverne Hrvatske u svjetlu arheoloških izvora* (šifra: 197-1970685-0693) čija je voditeljica dr. sc. Tajana Sekelj Ivančan, znanstvena savjetnica Instituta za arheologiju, a u skladu s rješenjem Ministarstva kulture (Kl.: UP/I-612-08/13-04/1787, Ur. broj: 532-04-03/6-

13-2), izdanim u Bjelovaru od strane Uprave za zaštitu kulturne baštine Konzervatorskog odjela u Bjelovaru. Arheološka istraživanja lokaliteta u 2013. godini financirana su sredstvima Ministarstva kulture Republike Hrvatske prema Ugovoru br. 49-745-13 od 17. travnja 2013. godine, te manjim dijelom i sredstvima Koprivničko-križevačke županije dodijeljenima Društvu za povjesnicu i starine »Torčec«.

Sl. 2 Vidljivi ostaci jugozapadnog ugla crkve nakon poliranja u □ H 9 (snimila: K. Turkalj)

Fig. 2 Visible remains of the south-western corner of the church after polishing in □ H 9 (photo: K. Turkalj)

i tehničku ekipu sačinjavali su braća Ivan i Zlatko Zvijerac. Kao i dosadašnja istraživanja provedena na ovom nalazištu, kojima je ustanovljeno postojanje groblja iz različitih razdoblja (Sekelj Ivančan, Tkalčec 2003; Krznar 2010; 2012; 2013) i ova su provedena na zemljištu Ane Lovrek (k. č. 5284/6 k. o. Đelekovec). Istraživanja provedena tijekom ove sezone nastavljaju se na ona iz 2012. godine. Kako tada otvoreni kvadrant I 9 nije istražen do

kraja, on je ponovno otvoren s ciljem da se istraži do zdravice. Na osnovi pronalaska preostatka zida SJ 371 za kojeg je tada ustanovljeno da se pruža ispod zapadnog profila sonde, odlučeno je da se sada otvori i kvadrant H 9 te da se tako dobije potpuniji tlocrt objekta. Kako bi se ustanovio položaj apside, humus je skinut i s kvadranta K 9, no on se zbog velikog broja grobova u prva dva kvadranta nije stigao istraživati (sl. 1). Kva-

Sl. 3 Trag zidova vidljiv u □ H i I 9 (snimila: K. Turkalj)

Fig. 3 The traces of walls visible in □ H and I 9 (photo: K. Turkalj)

Sl. 4 Preostatak vezivnog morta od južnog zida crkve SJ 371 (snimio: S. Krznar)

Fig. 4 The remains of the binding mortar from the southern wall of church SJ 371 (photo: S. Krznar)

drant I 9 istražen je u potpunosti do sterilnog sloja, no zbog obilnih oborina tijekom posljednjih dana istraživanja, to se nije uspjelo i u kvadrantu H 9. Tijekom istraživanja 2013. godine zabilježeno je 118 novih stratigrafskih jedinica (SJ 393 – SJ 510; zapune, kosturi, ukopi, slojevi). Uvedeno je 35 vrećica nalaza (N 194 – N 228), uglavnom nalaza ulomaka keramike i željeznih čavala. U popisu posebnih nalaza uvedena su 34 posebna nalaza. Uglavnom je riječ o nalazu željeznih pojasnih kopči (17 primjeraka različitih tipova). Osim pojasnih kopči pronađene su i dvodijelne kopče s kukom i ušicom (tzv. baba-deda kopčice) te dva prstena, dva komada novca, tri svetačke medaljice, drvene perle koje su najvjerojatnije pripadale krunici, jedno sječivo i jedan cijeli nož te nekoliko fragmenata metalnih predmeta zasad nepoznate namjene. O njima će se moći nešto više reći nakon restauracije koja je u tijeku i provodi se u restauratorskoj radionici Međunarodnog centra za podvodnu arheologiju u Zadru. U popis uzoraka zabilježeno je 116 uzoraka – uglavnom kosti pokojnika (U 394 – U 510). Sve faze iskopavanja popraćene su digitalnom fotografijom. Nacrtna dokumentacija izrađena je na Institutu za arheologiju, na osnovi apsolutnih geodetskih koordinata koje su svakodnevno snimane totalnom geodetskom stanicom tipa Leica TCR 405.

Ostaci crkve

Glavni cilj ovogodišnjeg istraživanja bio je ustanoviti pružanje zida SJ 371, utvrditi postojanje zapadnog zida crkve te pokušati povezati te ostatke s onima pronađenima 2002., negativom zida SJ 196 pronađenim 2011. te skromnim ostacima zida SJ 205 pronađenim tijekom istraživanja provedenih 2012. godine. Ovom sezonom istraživanja, koja je trajala 11 radnih dana, to se djelomično i uspjelo. Nakon što je u kvadrantu H 9 skinut orani sloj a u kvadrantu I 9 izbačena zemlja do dna iskopa iz 2012., krenulo se s detaljnim čišćenjem ostataka zida SJ 371 u kvadrantu I 9. Kvadrant H 9 se fino ispolirao da bi se vidjelo njegovo daljnje pružanje. Nakon poliranja trag jugozapadnog

ugla crkve bio je veoma dobro vidljiv (sl. 2). Kako se južni zid spajao s ostacima pronađenim 2012. godine, ostavljen mu je isti broj stratigrafske jedinice – SJ 371 (sl. 3). Trag zida koji se pruža u smjeru sjever – jug imenovan je SJ 426. Da je riječ o ostacima građevine, potvrdila je i razlika u slojevima zemlje unutar i izvan objekta. Unutar crkve nalazi se SJ 203 – zemlja pomiješana sa zdravicom i šljunkom žućkasto-smeđe boje, izvan perimetra zidova se nalazi SJ 409 – tamna zemlja s veoma malo šljunka i dosta ciglica. Detaljnijim čišćenjem te spuštanjem okolnih slojeva ustanovljeno je da su ostaci crkve veoma skromni i očuvani samo u tragovima. U kvadrantu H 9 zid SJ 371 više nema očuvanu strukturu od kamena povezanog mortom, koja je dijelom očuvana u kvadrantu I 9, nego su očuvane samo veće površine vezivnog morta bez ijednog kamena. Za SJ 426 koji se pruža u smjeru sjever – jug ustanovljeno je da je riječ samo o preostatku smrvljenog morta pomiješanog sa zemljom koji upućuje na postojanje zida na tom mjestu, no nikakva čvrsta struktura nije ostala očuvana (sl. 4–5). Južni zid crkve (SJ 371) na istoku je presječen grobom G 155 a na oko 1,5 metara od svoga zapadnog ruba ukopom mlađe jame SJ 478/479. Riječ je o jami promjera 70 cm, ispunjenoj crvenkasto-smeđom zemljom s primjesom ugljena, cigla i kamenja, te je ovo relativno recentnija pojava. Ostatak zida SJ 426 te zapadni dio zida SJ 371 leže na debljem sloju čvrstoga nabitog šljunka SJ 460, koji se nalazi samo ispod zidova i leži na zdravici. U taj sloj ukopano je nekoliko grobova – uglavnom djece. Kosti jednog od njih (G 192) poslana su na ¹⁴C analizu. U grobu G 155, koji je presjekao zid SJ 371 na istoku, pronađene su svetačke medaljice koje će se nakon konzervacije moći pouzdano datirati. Na osnovi tih dvaju datuma moći će se relativno precizno datirati vrijeme funkcioniranja ove crkve.

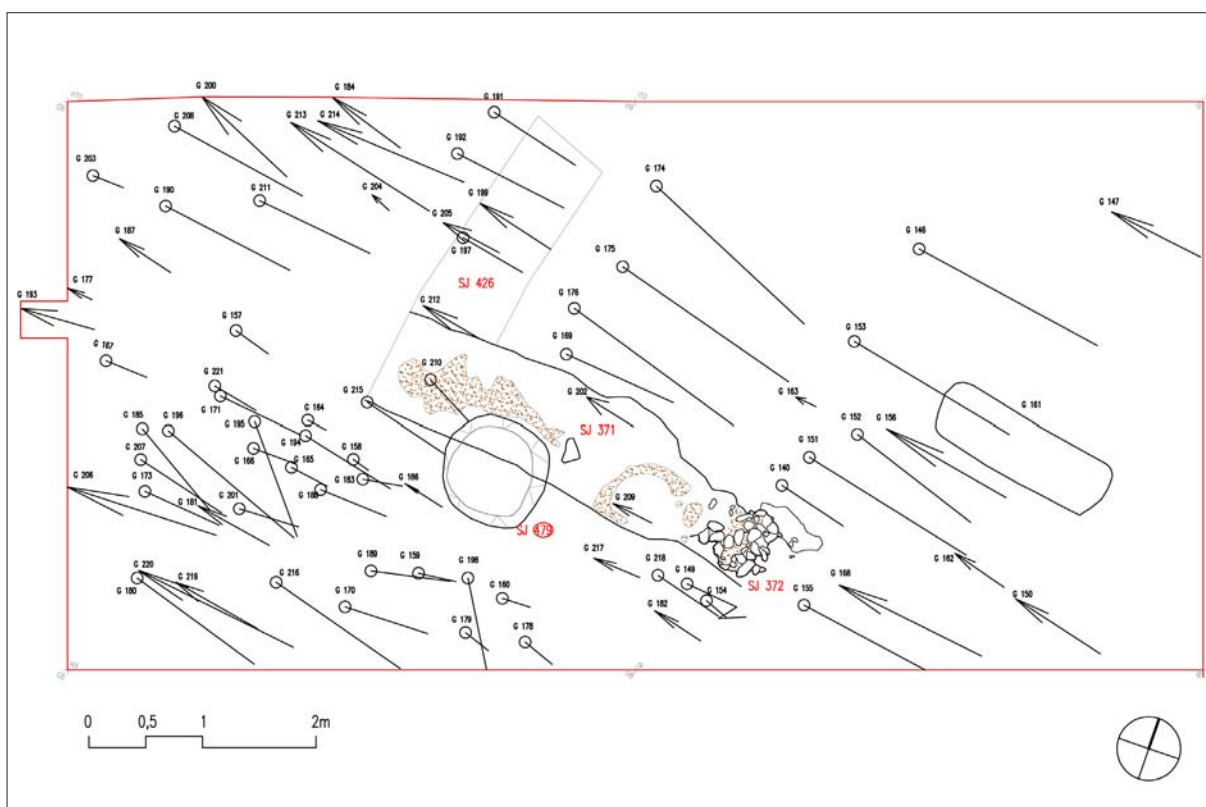
Grobne cjeline

Osim skromnih i veoma loše očuvanih ostataka arhitekture, prilikom ovogodišnjih istraživanja pronađeno je i istraženo

Sl. 5 Tlocrt ostataka jugozapadnog ugla crkve (izradila: K. Turkalj)

Fig. 5 Layout of the remains of the south-western corner of the church (created by: K. Turkalj)

Sl. 6 Tlocrt arhitekture i grobova istraženih 2013. godine (izradila: K. Turkalj)

Fig. 6 Layout of the architecture and graves investigated in 2013 (created by: K. Turkalj)

Sl. 7 Pojasna kopča PN 143 iz groba 176 (snimio: S. Krznar)

Fig. 7 Belt buckle SF 143 from grave 176 (photo: S. Krznar)

Sl. 9 Medaljica PN 132 iz groba 155 (snimio: S. Krznar)

Fig. 9 Medallion SF 132 from grave 155 (photo: S. Krznar)

78 grobova (grobovi 140, 146 i 147, od 149 do 222 – sl. 6). Samo jedan grob je zabilježen, a nije istraživan (G 222) jer se gotovo u potpunosti nalazio izvan ruba sonde. Svi ostali grobovi u potpunosti su istraženi. Grobovi su ukopavani u nekoliko faza i relativno gusto te često dolazi do njihova presijecanja. Uglavnom su orijentirani zapad – istok te položeni na leđa u ispruženom položaju. Postoji nekoliko iznimaka u orijentaciji (G 195 i G 198) koje su usmjerene sjeverozapad – jugoistok, no takvi grobovi su relativno rijetki. Ukope je u gornjim slojevima, kao i dosad, bilo veoma teško prepoznati i uglavnom su vidljivi tek na razini ukopa u zdravici. Prisutnost kovanih čavala u pojedinim grobovima sugerira njihovo pokopavanje u drvenim ljesovima. Pokopavanje u lijesu potvrdio je i nalaz manjeg ulomka drva iznad kostura iz groba G 180. Po svim svojim karakteristikama većina grobova pripada župnom groblju i na osnovi stratigrafije i pojedinih karakterističnih nalaza (sl. 7–10) mogu se datirati u kasni srednji i rani novi vijek. Pokojnici su se na prostoru ovog groblja ukopavali najvjerojatnije sve do 1731./33. godine kada se crkva seli južno od potoka Gliboki, na prostor u sredini današnjeg sela Torčeca. Veoma zanimljiv bio je pronalazak groba G 161. Grob je u potpunosti ukopan u zdravici. Ukop je veoma pravilan, okomitih stijenki i može se pratiti kroz zdravicu sve do sloja geološkog šljunka koji se nalazi ispod nje. Riječ je o sipkom

sloju čistih riječnih oblutaka različitih dimenzija u kojem se nije mogla uočiti nikakva intervencija. Zapuna groba bila je gotovo identična onoj iz ranosrednjovjekovnog groba G 108, pronađenog 2012. godine. U ovom grobu se, međutim, uz sitni sipki šljunak ponegdje u zapuni nalazila i prebačena zdravica. Najveće iznenađenje bilo je to što u grobu nisu pronađene kosti pokojnika. Na osnovi izgleda i dubine ukopa te vrste zapune, koja nije uobičajena za mlađe grobove, možemo pretpostaviti da je riječ o ranosrednjovjekovnom grobu, a da su kosti pokojnika propale. Kako ukop doseže do sloja šljunka koji je veoma propustan, vjerojatno su kosti uništene promjenama nivoa podzemnih voda (sl. 11–12). Kostii svih pokojnika su prikupljene i bit će poslane na antropološku analizu.

Kao što vidimo na osnovi dosadašnjih istraživanja, Torčec – Cirkvišće je veoma zanimljiv i važan lokalitet za hrvatsku arheologiju. Na relativno maloj istraženoj površini ovdje se može pratiti kontinuitet života ali i sakralnosti ovog prostora od kraja 8. pa do 18. stoljeća. Veoma je zanimljivo da se u neposrednoj blizini nalaze ostaci poganskih elemenata (Sekelj et al. 1999: 61–79) ali i kršćanski sveti prostor (crkva i župno groblje). Da bismo bolje shvatili kontinuitet svetosti ovog prostora te kako i zašto se ona proteže od ranoga srednjeg do novog vijeka, nužna su daljnja i znatno opsežnija istraživanja na ovom lokalitetu.

Sl. 8 Prsten PN 140 iz groba 171 (snimio: S. Krznar)

Fig. 8 Finger ring SF 140 from grave 171 (photo: S. Krznar)

Sl. 10 Kopča za cipele PN 127 iz groba 156 (snimio: S. Krznar)

Fig. 10 Shoe buckle SF 127 from grave 156 (photo: S. Krznar)

Sl. 11 Ukop groba 161 (snimio: S. Krznar)

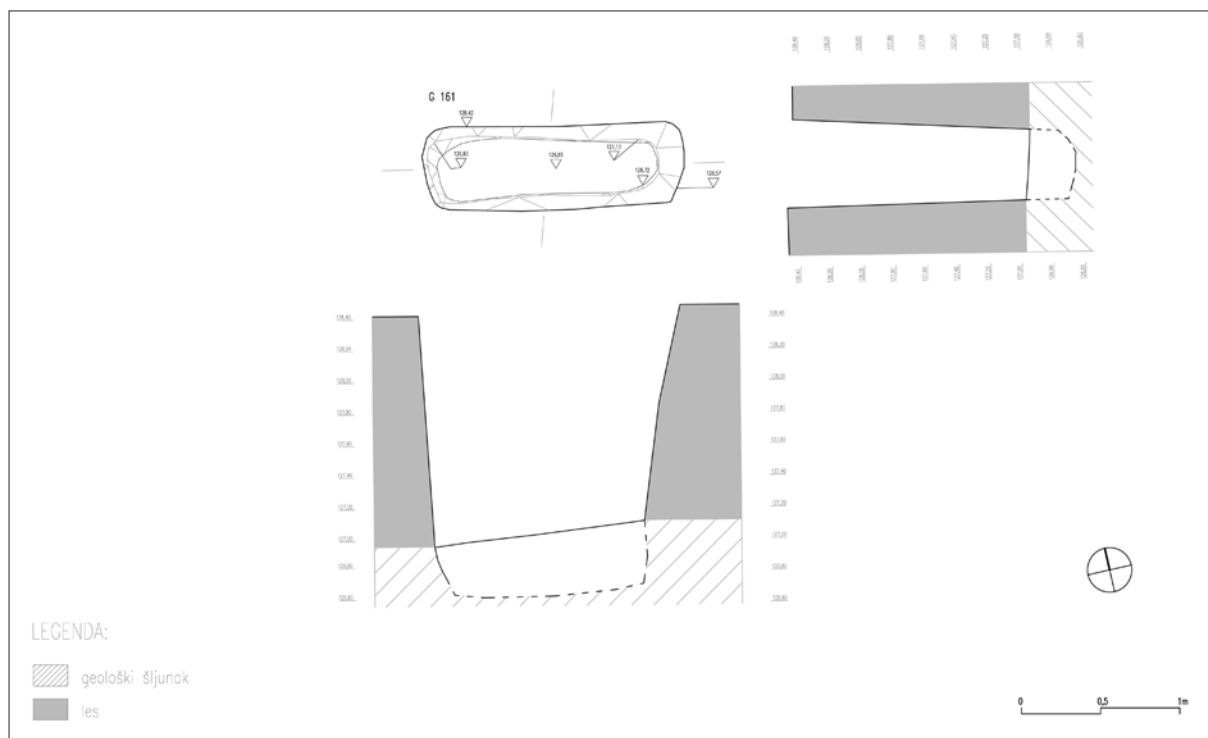
Fig. 11 The burial of grave 161 (photo: S. Krznar)

Literatura:

- Krznar, S. 2010, Torčec-Cirkvišće, arheološko istraživanje 2009., *Annales Instituti Archaeologici*, VI, 47–52.
- Krznar, S. 2012, Torčec-Cirkvišće, arheološko istraživanje 2011., *Annales Instituti Archaeologici*, VIII, 52–57.
- Krznar, S. 2013, Arheološko istraživanje lokaliteta Torčec – Cirkvišće 2012. godine, *Annales Instituti Archaeologici*, IX, 64–68.
- Sekelj Ivančan, T., Tkalčec, T. 2003, Arheološko nalazište Torčec – Cirkvišće, *Podravina*, II/4, 5–36.
- Sekelj Ivančan, T., Kužir, S., Bauer, M., Marković, Z. 1999, Slučajni nalaz lubanje *Canis Familiaris* položene u srednjovjekovnu keramičku posudu s lokaliteta Torčec – Cirkvišće kraj Koprivnice, *Prilozi Instituta za arheologiju u Zagrebu*, Vol. 15–16, 61–79.

Summary

In the period between 28th October and 11th November 2013 the Institute of Archaeology carried out the fifth season of archaeological research at the Torčec-Cirkvišće site. The 50 m² excavated trench covered squares H and I 9. The topsoil was removed also from square K 9, but there was not enough time to excavate there too. A total of 78 graves were investigated this year. Most graves belonged to the parish cemetery and were dated to the Late Middle Ages and the Early Modern period. In addition to these graves we discovered also the burial of grave 161. It is completely dug into the virgin soil and reaches to a geological layer of gravel. Like the early medieval grave 108, it is filled with small gravel, and might be dated to the same period. Interestingly, we did not find the bones of the buried person. In addition to the graves we found also very scanty remains of walls. Even though these were completely destroyed, they nevertheless offer basic information regarding the alignment and dimensions of the structure.

Sl. 12 Tlocrt i presjeci ukopa groba 161 (izradila: K. Turkalj)

Fig. 12 Layout and cross-sections of the burial of grave 161 (created by: K. Turkalj)